

अष्टात्रिंशत्तमः पाठः - <https://www.youtube.com/watch?v=0eW3lorln8I>

१५९. प्रथम-, द्वितीय-, तृतीय- इत्यादीनां पुनस्स्मारणम्
राजीवः प्रधानमन्त्रिण्याः इन्दिरायाः प्रथमः पुत्रः।
सन्दीपः परीक्षायां प्रथमं स्थानं प्राप्तवान्।
दशम्यां+कक्ष्यायां/दशम-कक्ष्यायां नवमः पाठः सत्यहरिश्चन्द्रः।
ब्रह्माण्डस्य प्रथमा भाषा संस्कृतभाषा।
अद्य षष्ठी तिथिः चेत् ह्यः पञ्चमी भवति खलु?

भवान् कतमः पुत्रः? - अहं पञ्चमः पुत्रः।
भवती कतमा पुत्री? - अहं द्वितीया पुत्री।

१६०. विशेषक्रियापदानि - जानाति इत्यादीनि
जानाति -- जानन्ति
करोति -- कुर्वन्ति
शृणोति -- शृण्वन्ति
ददाति -- ददति (अत्र बहुवचन-पदे अधिकम् अवधानम् आवश्यकम्)
स्वीकरोति -- स्वीकुर्वन्ति
गृह्णाति -- गृह्णन्ति
शक्नोति -- शक्नुवन्ति
रोदिति -- रुदन्ति (अत्र एकवचन-पदे बहु अवधानम् आवश्यकम्)

शिष्यः वेदाध्ययनं करोति। - शिष्याः वेदाध्ययनं कुर्वन्ति।
जनः आकाशवाणीं शृणोति। - जनाः आकाशवाणीं शृण्वन्ति।
शिशुः रोदिति। - शिशवः रुदन्ति।

बालकः पुस्तकं क्रीणाति। - बालकाः पुस्तकं क्रीणन्ति।

Notice that कर्मपदम् पुस्तकम् is in singular only. Don't worry!

In संस्कृतम् this is perfectly okay.

In English, you may be expected to say 'Boys are reading books'.

In संस्कृतम्, because several boys can't read the same book,
the listener would understand the statement appropriately.

सः प्रश्नस्य उत्तरं जानाति। - ते प्रश्नस्य उत्तरं जानन्ति।

देवः वरं ददाति। - देवाः वरं ददति। The above notes applies here also.

This applies in several sentences below too.

पुरुषः संस्कृतं ज्ञातुं शक्नुवन्ति। - पुरुषाः संस्कृतं ज्ञातुं शक्नुवन्ति।
सा वस्त्रं क्रीणाति। - ताः वस्त्रं क्रीणन्ति।
भवान् दण्डं गृह्णाति। - भवन्तः दण्डं गृह्णन्ति।
धेनुः क्षीरं ददाति। - धेनवः क्षीरं ददति।
जनः ऋणं स्वीकरोति, परन्तु प्रतिदानं विस्मरति। -
जनाः ऋणं स्वीकुर्वन्ति, परन्तु प्रतिदानं विस्मरन्ति।

१६१. विशिष्टक्रियापदानि उत्तमपुरुषे

जानामि -- जानीमः
करोमि -- कुर्मः
शृणोमि -- शृण्मः
ददामि -- दद्वः (अत्र बहुवचन-पदे अधिकम् अवधानम् आवश्यकम्)
स्वीकरोमि -- स्वीकुर्मः
गृह्णामि -- गृह्णीमः
शक्नोमि -- शक्नुमः
रोदिमि -- रुदिमः (अत्र एकवचन-पदे, बहुवचन-पदे च
बहु अवधानम् आवश्यकम्)

अहं क्रीडितुं शक्नोमि। - वयं क्रीडितुं शक्नुमः।
अहं कदापि दण्डं न गृह्णामि। - वयं कदापि दण्डं न गृह्णीमः।
अहं मार्गं जानामि। - वयं मार्गं जानीमः।
अहं पुस्तकं स्वीकरोमि। - वयं पुस्तकं स्वीकुर्मः।
अहं न रोदिमि। - वयं न रुदिमः।
अहं देवपूजनं करोमि। - वयं देवपूजनं कुर्मः।
अहं पुस्तकं तस्मै ददामि। - वयं पुस्तकं तस्मै दद्वः।
अहं सङ्गीतं शृणोमि। - वयं सङ्गीतं शृण्मः।
(शृण्मः/शृणुमः इति रूपद्वयं शुद्धम् एव)
अहं ताडयितुं [डितुं] न शक्नोमि। - वयं ताडयितुं न शक्नुमः।

सुभाषितम्

३८. रत्नाकरः किं कुरुते स्वरत्नैः?
विन्ध्याचलः किं करिभिः करोति?
श्रीखण्डखण्डैर्मलयाचलः किम्?,
परोपकाराय सतां विभूतयः ॥

पदविभागः – रत्नाकरः, किम्, कुरुते, स्व-रत्नैः?, विन्ध्याचलः, किम्, करिभिः, करोति?।
श्रीखण्ड-खण्डैः, मलयाचलः, किम्?, परोपकाराय, सताम्, विभूतयः॥

अन्वयः अर्थः च – रत्नाकरः=समुद्रः स्व-रत्नैः किं कुरुते?
विन्ध्याचलः करिभिः=गजैः किं करोति?
मलयाचलः श्रीखण्ड-खण्डैः=श्रीगन्ध-खण्डैः किं (करोति)?
सतां विभूतयः=शक्तयः परोपकाराय (भवन्ति)।

तात्पर्यम् -

समुद्रः रत्नगर्भः, रत्नाकरः इति प्रसिद्धः। इत्युक्ते समुद्रस्य अन्तः बहु रत्नानि भवन्ति।
वणिक्-जनाः रत्नानि विक्रीय=विक्रयणं+कृत्वा लाभं प्राप्नुवन्ति। तेन समुद्रस्य कोऽपि
लाभः भवति किम्? एवं समुद्रः परोपकारं करोति।

विन्ध्याचलस्य अरण्यं प्रसिद्धम्। तत् बहु घनं भवति। वृक्ष-मध्ये गजाः सन्तोषेण
अटन्ति। वृक्ष-समृद्धि-कारणतः गज-समृद्धिः च। गजानां समृद्धि-कारणतः वनस्य
कोऽपि लाभः न भवति खलु? अतः वनं परोपकाराय एव अस्ति।

एवम् एव मलयाचलः श्रीगन्ध-निमित्तं प्रसिद्धः। प्रपञ्चे एव विख्यातः तथा। श्रीगन्धस्य
सुगन्धः जगत् सर्वम् अनुभवति। परन्तु तेन मलय-पर्वतस्य कोऽपि लाभः अस्ति वा?
नास्ति, मलयाचलः परोपकारं करोति।

सज्जनानां सम्पदः भवन्ति। तेषां शरीरिक-शक्तिः अस्ति, तेषां बौद्धिक-शक्तिः अपि
अस्ति। तेषां वाक्शक्तिः अपि भवति। तेषां सर्वाः विभूतयः परोपकाराय एव भवन्ति।
एवं सुभाषिते परोपकार-रूपेण सज्जन-शीलं वर्णितम् अस्ति।

कथा

महाभारतस्य युद्धकालस्य एका घटना। भीष्मः अष्ट दिनानि यावत् पराक्रमेण युद्धं
कृतवान्। पाण्डव-पक्षे बहवः वीराः मृतवन्तः। पाण्डवाः खिन्नाः। तथापि दुर्योधनस्य
सन्तोषः न जातः। सः चिन्तयति स्म यत् 'भीष्मः केवलं पराक्रमं दर्शयन् क्रीडति। एकम्
अपि पाण्डवं न हतवान् सः' इति। अतः सः भीष्मस्य सकाशम् आगत्य 'भोः भीष्म!
महाशय! भवान् बहु पराक्रमेण युद्धं करोति। सत्यम्! परन्तु एकोऽपि पाण्डवः न मृतः।
भवान् केवलं क्रीडति, युद्धं न करोति!' इति वदति। तदा भीष्मः कुपितः भवति। खिन्नः
अपि भवति। सः एकां प्रतिज्ञां करोति। भीष्मस्य प्रतिज्ञा भयङ्करी एव खलु? 'अहं
श्वस्तन-युद्धे एकं वा पाण्डवं मारयिष्यामि। अर्जुनम् एव मारयिष्यामि। अथवा अर्जुनेन
पराजितः वा भविष्यामि' इति भीष्मः प्रतिज्ञां करोति।

एषा वार्ता समग्रे रणाङ्गणे प्रसृता। वीराः शृण्वन्ति। पाण्डवाः अपि शृण्वन्ति। तद्दिने पाण्डव-पक्षे रात्रौ निद्रा एव न आगता। श्रीकृष्णः अपि चिन्तामग्नः। निद्रां विना सः इतस्ततः अटति स्म। 'अर्जुनः इदानीं कथम् अस्ति! श्वस्तन-विषयं चिन्तयन् अर्जुनः निद्रा-रहितः एव भवेत्' इति श्रीकृष्णः चिन्तयति।

सः उत्थाय अर्जुनस्य प्रकोष्ठं गच्छति। तत्र पश्यति। अर्जुनः सुखेन शयानः अस्ति! सः सम्यक् निद्रां करोति स्म। तस्य मुखे कापि भीतिः न आसीत्। श्रीकृष्णः गत्वा उत्थापयति - 'हे अर्जुन! उत्तिष्ठतु भवान्!' इति वदन्। अर्जुनः उत्तिष्ठति, पृच्छति च 'कृष्ण! किमर्थं उत्थापितवान् भवान्?' इति। तदा कृष्णः वदति 'भवान् भीष्मस्य प्रतिज्ञां न श्रुतवान् किम्? सुखेन शयानः भवान्!' इति। अर्जुनः उत्तरति 'आम्, श्रुतवान् अहम्!' इति। कृष्णः पुनः पृच्छति यत् 'भवतः भीतिः वा उद्विग्नता वा नास्ति किम्?' इति। तदा शान्त-स्वरेण अर्जुनः 'भोः श्रीकृष्ण! परमात्मन्! अहं भवन्तं शरणं गतवान् अस्मि। मम रक्षण-भारः भवतः, मम योग-क्षेमस्य चिन्ता भवतः एव! भीष्म-प्रतिज्ञातः रक्षणस्य उत्तर-दायित्वम् अपि भवतः खलु! अतः मम भीतिः नास्ति!' इति वदति। पुनः सः 'अहं भवति परमात्मनि सम्पूर्णतया विश्वासं कृतवान् अस्मि। अतः अहं निश्चिन्तः अस्मि' इति वदति।

अहो! सत्यं खलु! अखण्ड-विश्वासः एव रक्षति! अतः एव श्रीकृष्णः पार्थ-सारथिः जातः!

Write the following expressions in Samskritam (The sentences below are written only to help संस्कृतlearning. They are not meant to hurt any body's feelings please.) –

1. అబ్దుల్ కలామ్ ఎన్నవ రాష్ట్రపతి? Which (in sequence) president is Abdul Kalam?

2. దుశ్శల దుర్యోధనుడికి ఎన్నవ చెల్లెలు? Dussala is which (in sequence) younger sister of Duryodhana?

3. ఈరోజు 19వ తారీఖు. Today the date is 19th.

(జాగ్రత్తగా గుర్తు పెట్టుకోండి Please note this carefully. एकादश इत्युक्ते పదకొండు

eleven , एकादशः/एकादशी/एकादशम् इत्युक्ते పదకొండవవాడు/పదకొండవది

eleventh लिङ्गानुगुणम्. అట్లానే పంధొమ్మిడి వరకూ Similarly 12, 13 ... till 19.)

4. ఇవాళ పదునాల్గవ తిథి. Today is 14th तिथिः.

5. నేను భోజనం చేస్తున్నాను. తరువాత రా. I am doing (taking) meals. Come later.
6. అక్కడకు వెళ్ళు. వాళ్ళు టిఫిన్ (అల్పాహారం) ఇస్తున్నారు. Go there. They are giving tiffin.
7. మనము తెలుసుకొని కూడా తప్పుని చేస్తున్నాము! After knowing also, we are making mistake.
8. ఇక్కడే పత్రాలు తీసుకొంటున్నారు. కాస్త నిలబడు నువ్వు. They are taking papers here only. Hold on a little.
9. వాళ్ళు అడుగుతారు. కానీ సమాధానం వినరు. They ask. But do not listen to answer.
10. పిల్లలు విషయాన్ని బాగా తెలుసుకొంటున్నారు. Children are knowing the matter well.
11. నేను నీ పేరు తెలియను (నాకు నీ పేరు తెలియదు అని వ్యవహారం!) I do not know your name.
12. వారు భోజనం మాత్రం చెయ్యగలరు (చేయుటకు తగుదురు)! పని చెయ్యలేరు! They can only eat (take meals). They cannot work.
13. ముఖ్యమంత్రి నిరంకుశుడని ప్రజలు ఏడుస్తున్నారు. People are weeping/crying that chief minister is a dictator.
14. పిల్లవాడు ఏడిస్తే మంచిది (వెరమ్). 'బాలానాం రోదనం బలం' అని అర్హ్యక్తి. If child weeps, it is better. Proverb is 'बालानां रोदनं बलम्'.
15. క్రీడాకారుడు బంతిని పట్టుకొంటున్నాడు. Player is catching the ball.